

Arbeidssøkeres tilpasning på arbeidsmarkedet

AV: SILLE OHREM NAPER OG MATHIAS GRUDE EIKSETH

SAMMENDRAG

De fleste, syv av ti, som sluttet å registrere seg som arbeidssøkere hos NAV i 2010 var i arbeid sommeren 2011. Seks prosent var under utdanning, ni prosent er på nytt arbeidsledige, og ytterligere fem prosent er tilbake hos NAV som langvarig syke.

Syv av ti av de tidligere arbeidssøkerne som hadde arbeid som hovedaktivitet, hadde fått fast arbeid. Denne andelen stiger med alder. Menn, de med høyere utdanning og de som var født i Europa hadde i størst grad fått fast arbeid.

31 prosent av de tidligere arbeidssøkerne jobber deltid. Det er flest kvinner som jobber deltid og utbredelsen av deltid varierer sterkt mellom ulike næringer. Blant de som jobber deltid, ønsker tre av fire å jobbe mer. Ufrivillig deltid gjelder særlig kvinner og er vanligst i helsesektoren og innen varehandel, hotell og restaurant.

Andelene som har midlertidig arbeid, og særlig som jobber ufrivillig deltid, er langt høyere blant de tidligere arbeidssøkerne enn blant alle sysselsatte. Dette viser at veien tilbake fra ledighet til arbeid for mange vil gå gradvis.

73 prosent oppfatter jobben som relevant i forhold til jobbønsket de hadde, 69 prosent har fått en jobb som var relevant i forhold til tidligere yrkeserfaring, og 58 prosent oppfatter jobben som relevant i forhold til utdanningen sin. Sannsynligheten for å få relevant jobb øker med alder. De med høy utdanning opplever i størst grad at de har relevant jobb. Tidligere arbeidssøkere som er født i en annen verdensdel enn Europa har i mindre grad enn andre fått jobb som er relevant i forhold til utdanningen.

INNLEDNING

Et hovedmål for NAV er å bistå arbeidssøkere med å komme i arbeid, enten direkte eller gjennom en aktivitet som gjør veien tilbake til arbeidslivet kortere. For arbeids- og velferdsetaten er det viktig med regelmessig oppdatert kunnskap om hva som skjer med arbeidssøkerne en tid etter at de ikke lenger får bistand fra NAV: Står de fremdeles utenfor arbeidslivet eller har de kommet i arbeid? Konjunktursituasjonen, samt arbeidssøkernes egeninnsats og ressurser, vil som regel være det som avgjør personenes tilpasning på arbeidsmarkedet. Samtidig skal personer som har behov for det få bistand fra NAV.

NAVs overgangsstatistikk, basert på etatens egne registerdata, oppdateres månedlig og gir informasjon om antall arbeidssøkere som er kommet i et ansettelsesforhold. I denne artikkelen skal vi se nærmere på spørsmål som ikke dekkes av overgangsstatistikken, men som må belyses av en egen oppfølgingsundersøkelse. Basert på data innsamlet ved en spørreundersøkelse sommeren

2011 (se faktaboks om datagrunnlaget), vil vi i denne artikkelen se på følgende problemstillinger:

- Hva gjør tidligere arbeidssøkere i dag? Vi ser her på hovedaktiviteten til de som har hatt avgang fra gruppen ordinære arbeidssøkere minst seks måneder før tidspunktet for undersøkelsen.
- Hva kjennetegner de som er kommet i arbeid sammenliknet med de som ikke har det?

Av de som er kommet i jobb:

- Hvor mange jobber heltid og hvor mange deltid?
- Ønsker de som jobber deltid å jobbe mer?
- I hvilken grad synes de at jobben er relevant i forhold til utdanning, yrkespraksis og jobbønske?
- Har de en fast eller midlertidig ansettelse?
- Er vedkommende lønnstaker eller selvstendig næringsdrivende?
- Innen hvilken næring jobber de?

Hovedtrekk ved utviklingen på arbeidsmarkedet 2010 – 2011

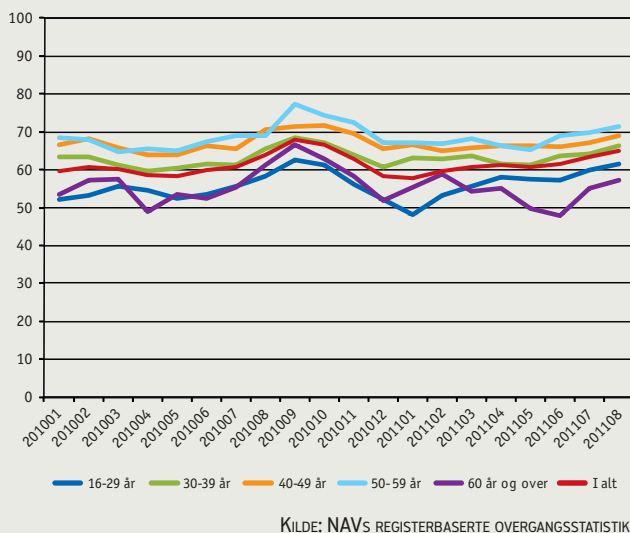
Funnene fra denne spørreundersøkelsen må sees i sammenheng med det generelle bildet av utviklingen på arbeidsmarkedet. Etter nedgangstider med lav økonomisk vekst og høyere ledighet i 2009, kom det i 2010 et skifte med høyere vekst og en tydelig bedring i arbeidsmarkedet. De bedre konjunktorene fortsatte vinteren 2011, men gjennom vårmånedene observerte vi at nedgangen i ledigheten flatet ut. Ved utgangen av juni – på den tiden da vår undersøkelsen ble sendt ut - var det registrert 65 500 helt ledige hos NAV. Dette tilsvarer 2,5 prosent av arbeidsstyrken. Det har over lengre tid vært en økt tilgang på ledige stillinger, særlig innen ingeniør- og IKT-fag, samt bygg- og anleggsvyrker og industriyrker, og ledigheten hadde i juni også falt klart for disse gruppene. For personer som søker jobb innen undervisning, barne- og ungdomsarbeid og innen helsesektoren, har ledigheten derimot økt. Her var imidlertid ledighetsnivået meget lavt i utgangspunktet, og fortsatt kun på 1,2 prosent i juni i år. Den høyeste ledigheten finner vi innen bygg- og anleggsarbeid, hvor 5,4 prosent av arbeidsstyrken var registrert helt ledige i juni.

Mens oppfølgingsundersøkelsen vi presenterer her er basert på et *utvalg*, er NAVs månedlige overgangsstatistikk basert på koblede registerdata, altså *totaltelling*. Det er to hovedgrunner til at resultatene fra utvalgsundersøkelsen naturlig vil avvike noe fra resultater fra registerstatistikken. For det første er definisjonen av hvem som inngår i disse statistikkene noe forskjellig. Personene i den registerbaserte statistikken har avgang fra en arbeidssøkerstatus nøyaktig seks måneder tidligere. I vår utvalgsundersøkelse derimot, er utvalget trukket blant personer som hadde avgang fra en arbeidssøkerstatus mellom 6 og 18 måneder tidligere. I tillegg vet vi fra tidligere undersøkelser at personer som har kommet i arbeid har en større tilbøyelighet til å svare, sammenliknet med de som ikke har kommet i arbeid. Undersøkelsen fanger

Overgangsstatistikken

Den månedlige statistikken over overgang til arbeid og stønad, som ble publisert første gang august 2009, viser status på arbeidsmarkedet seks måneder etter avgangstidspunktet for tidligere arbeidssøkere. Den månedlige statistikken fanger ikke opp overgangen til selvstendig næringsvirksomhet, utdanning og førstegangstjeneste. Årsaken er begrensinger i datatilfanget i NAVs registre. Av den grunn gjennomfører vi en årlig oppfølgingsundersøkelse av et utvalg tidligere NAV-brukere, som vil gi mer kunnskap om dette. I undersøkelsen får vi også kartlagt utbredelsen av ufrivillig deltid og om stillingen er relevant i forhold til praksis og utdanning.

Figur 1:
Utviklingen i overgang til arbeid for tidligere arbeidssøkere, i alt og fordelt på alder.
Jan. 2010 – Aug. 2011. Prosent.

KILDE: NAVS REGISTERBASERTE OVERGANGSSTATISTIKK

også opp de som har overgang fra ledighet til selvstendig næringsvirksomhet, noe registerstatistikken ikke gjør. Vi må derfor forvente at oppfølgingsundersøkelsen vil gi en noe høyere andel som har kommet i jobb.

For 1. halvår 2011 viser den registerbaserte statistikken at 60 prosent av ordinære arbeidssøkere var kommet i jobb. Dette er på nivå med tallet for 1. halvår 2010. Statistikkens hovedbilde er altså at det er svært små endringer de to siste årene når det gjelder overgang til arbeid for tidligere arbeidssøkere. Det er også små forskjeller mellom kvinner og menn. Når vi ser på alder, er det imidlertid en tydelig spredning med hensyn til hvilke aldersgrupper som i størst grad får jobb etter en periode som arbeidssøker. Som vi ser av figur 1, er det gruppen mellom 50 og 59 år som i størst grad kommer jobb, mens det er de aller eldste og de aller yngste som har størst vanskeligheter med å bli ansatt.

SYV AV TI ER I ARBEID

Blant alle som sluttet å registrere seg som arbeidssøkere i løpet av 2010 hadde 69 prosent arbeid som hovedaktivitet uken før de besvarte spørreskjemaet sommeren 2011. I tilsvarende undersøkelse i fjor var 66 prosent i arbeid. Økningen på tre prosentpoeng tilsvarer økningen i overgangsstatistikken (figur 1), men endringen er samtidig innenfor feilmarginene til undersøkelsene. Som forventet er andelen som oppgir at de har kommet i jobb i Oppfølgingsundersøkelsen noe høyere enn i overgangsstatistikken.

Datagrunnlag

Data kommer fra en spørreundersøkelse rettet mot tidligere brukere av NAV. I denne artikkelen ser vi kun på de tidligere arbeidssøkerne. Populasjonen er personer mellom 16 og 66 år bosatt i Norge som har vært registrert hos NAV som arbeidssøker i minst 14 dager, men som hadde avgang fra status i løpet av 2010, og som ikke har deltatt i oppfølgingsundersøkelsen tidligere, og som ikke har blitt uførepensjonister. Den samme undersøkelsen ble også gjennomført i 2010. Med «avgang fra status» mener vi at en person er registrert som arbeidssøker i en referansemåned, men ikke i de to påfølgende månedene.

Undersøkelsen ble gjennomført i juni og juli 2011, dvs. ½ til 1 ½ år etter at arbeidssøkerne hadde avgang fra denne statusen. Undersøkelsen ble gjennomført som en postal undersøkelse med mulighet for å svare på et elektronisk skjema på internett.

7 553 tidligere arbeidssøker fikk tilsendt spørreskjema, og 2 617 personer besvarte. Dette gir en svarprosent på 35 prosent. Med utgangspunkt i populasjonen er det beregnet kjønnsesifikk aldersvekter for å rette opp noe av utvalgsskjevheten, men resultatene av analysen bør tolkes med forsiktighet, da det er grunn til å anta at utvalget er skjevt fordelt også på andre sentrale kjennetegn, både observert og uobservert.

Hva kjennetegner de tidligere arbeidssøkerne?

Alle personene i utvalget vårt var arbeidssøker i 2010, og de sluttet å registrere seg som arbeidssøker i 2010. Halvparten var helt ledige, 40 prosent var delvis ledige og ti prosent var i tiltak da de sluttet å registrere seg som arbeidssøker. De hadde da i gjennomsnitt vært arbeidssøker i 221 dager (tabell 1). De som besvarte undersøkelsen hadde i gjennomsnitt en noe lengre arbeidssøkervarighet enn de som fikk tilsendt undersøkelsen. 58 prosent av nettoutvalget var i arbeid i desember 2010, mot 54 prosent i bruttoutvalget. At andelen i arbeid var noe høyere blant de som hadde svart var som forventet ut fra hva vi vet om svartilbøyeligheten blant de som besvarte sluttmeddelelser tidligere, og forskjellen er ikke så stor med tanke på det høye frafallet i undersøkelsen. Frafallet er altså ikke så veldig skjevfordelt når det gjelder overgang til arbeid.

Det er en viss overvekt av menn blant de tidligere arbeidssøkerne. Svartilbøyeligheten var høyere blant kvinner, slik at overvekten av menn er mindre i nettoutvalget enn i bruttoutvalget. Kjønnsfordelingen er den samme som ved tilsvarende undersøkelse i fjor. Halvparten av de tidligere arbeidssøkerne er fra Østlandet, og det er ingen forskjeller i svartilbøyelighet etter landsdel. 70 prosent av de som har besvart undersøkelsen er født i Norge. De som er født i utlandet hadde høyere svartilbøyelighet, slik at de som er født i Norge er noe underrepresentert. Det er i gjennomsnitt ca. 10 år siden de som er født i utlandet innvandret til Norge.

Arbeidssøker under 20 år er av spesiell interesse for NAV, og for å få svar fra et tilstrekkelig antall i denne

aldersgruppen ble det trukket ut 1500 ekstra personer mellom 16 og 19 år som fikk tilsendt undersøkelsen. Aldersfordelingen i tabell 1 stemmer derfor ikke overrens med aldersfordelingen når vi ser på alle tidligere arbeidssøker. Det er kun 4 prosent i populasjonen som er mellom 16 og 19 år. En like stor andel er mellom 60 og 66 år. 35 prosent er mellom 20 og 29 år og 37 prosent er mellom 30 og 44 år. Det tabell 1 derimot viser, er at det er store forskjeller i svartilbøyelighet etter alder. Resultatene er vektet for alder, både for å veie opp for det stratifiserte uttrekket og aldersskjevheten i frafallet.

Tabell 1

Antall og prosent tidligere arbeidssøker som fikk tilsendt og som besvarte Oppfølgingsundersøkelsen 2011 etter registrerte kjennetegn.

Aldersgruppe	Nettutvalg	Bruttoutvalg
16-19	377 (14 %)	1638 (22 %)
20-29	551 (21 %)	2207 (29 %)
30-44	887 (34 %)	2323 (31 %)
45-59	628 (24 %)	1144 (15 %)
60-66	174 (7 %)	241 (3 %)

Kjønn

Menn	1450 (55 %)	4456 (59 %)
Kvinner	1167 (45 %)	3097 (41 %)

Landsdel

Østlandet	1291 (49 %)	3712 (49 %)
Sørlandet	160 (6 %)	487 (6 %)
Vestlandet	612 (23 %)	1780 (24 %)
Trøndelag	261 (10 %)	718 (10 %)
Nord-Norge	293 (11 %)	856 (11 %)

Fødeland

Norge	1836 (70 %)	5771 (76 %)
Annet europeisk land	400 (15 %)	863 (11 %)
Annen verdensdel	376 (14 %)	908 (12 %)
Antall år siden innvandring (gjennomsnitt)	9,8 år	10,2 år

Arbeidssøkerstatus ved avgang

Helt ledig	1274 (49 %)	4170 (55 %)
Delvis ledig	1049 (40 %)	2490 (33 %)
Tiltaksdeltaker	270 (10 %)	836 (11 %)
Annet	24 (1 %)	57 (1 %)
Arbeidssøkervarighet ved avgang (gjennomsnitt)	221 dager	202 dager

Arbeidsmarkedstatus des. 2010

Arbeid	1518 (58 %)	4051 (54 %)
Registrert hos NAV	401 (15 %)	1183 (15 %)
Annet	698 (27 %)	2319 (31 %)
Totalt	2617	7553

KILDE: NAV

Allikevel blir resultatene for de unge usikre, da det store frafallet neppe er tilfeldig fordelt. Nærmere analyser har imidlertid vist at det er små forskjeller mellom brutto- og nettoutvalget i hvilken grad de var i arbeid i desember 2010 også for de unge.

Tabell 2 viser utdanningsnivået til de tidligere arbeidssøkerne. Noe i overkant av halvparten svarer at de har utdanning på videregående nivå som høyeste oppnådde utdanning. NAV har ikke opplysninger om utdanningsnivået til alle sine brukere. Det var derfor viktig å spørre om utdanning i Oppfølgingsundersøkelsen, men vi får ikke sammenlignet med utdanningsnivået til bruttoutvalget. Ved å sammenligne med andre kilder, trer det fram et bilde av at de som har besvart undersøkelsen har betydelig høyere utdanning enn de tidligere arbeidssøkerne de representerer. De som svarer i vår undersøkelse har høyere utdanning enn befolkningen generelt.¹ Samtidig vet vi at økt utdanningsnivå reduserer sannsynlighet for å bli arbeidsledig, slik at de burde hatt lavere utdanning. NAV publiserer statistikk om utdanning og arbeidsmarkedet.² Denne statistikken viser blant annet at 54 prosent av de ledige under 30 år ikke har utdanning over grunnskolenivå. I vårt nettoutvalg gjelder det 26 prosent. Tallene er ikke helt sammenlignbare³ men viser allikevel tydelig at de med høyere utdanning har hatt større svartilbøyelighet i vår undersøkelse, noe vi må ta hensyn til når vi skal tolke resultatene.

Tabell 2
Tidligere arbeidssøkere etter oppgitt utdanningsnivå og alder. 2011. Prosent (n).

Utdanning Aldersgruppe	Grunn- skole	Videre- gående	Høyere utdanning	Total
Total	20 (516)	55 (1389)	25 (628)	100 (2533)
16-19	47	53	1	100
20-29	12	64	24	100
30-44	13	51	37	100
45-59	21	54	25	100
60-66	28	55	17	100

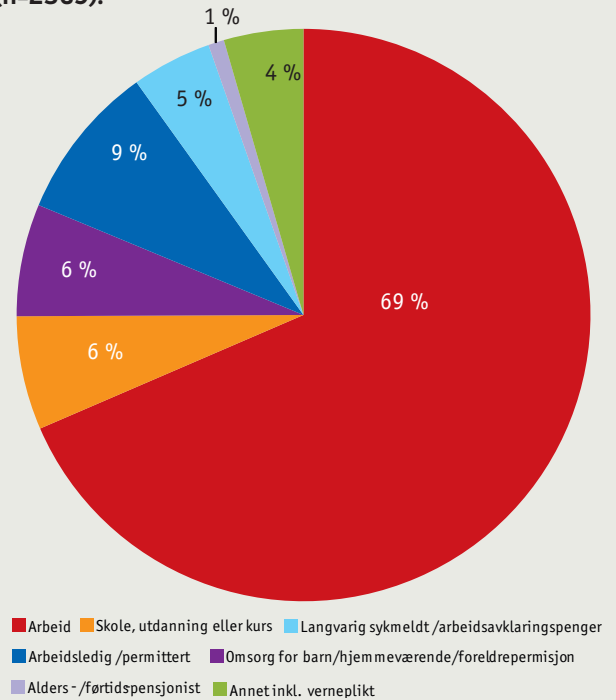
KILDE: NAV

¹ Sammenlignet med utdanningsnivået i befolkningen i følge SSBs utdanningsstatistikk: <http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2011-06-09-03.html>

² <http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Arbeidsmarked/Utdanning+og+arbeidsmarkedet>

³ Statistikken viser beholdning mens vår undersøkelse begrenser seg til avgangspopulasjonen. Aldersgruppen er 15-30 år i statistikken og 16-29 år i vår undersøkelse. Statistikken viser kun arbeidsledige mens vi i undersøkelsen inkluderer alle ordinære arbeidssøkere, men det er små forskjeller mellom utdanningsnivået til de ulike gruppene arbeidssøkere i vår undersøkelsen.

Figur 2:
Tidligere arbeidssøkeres hovedaktivitet. 2011 (n=2569).

KILDE: NAV

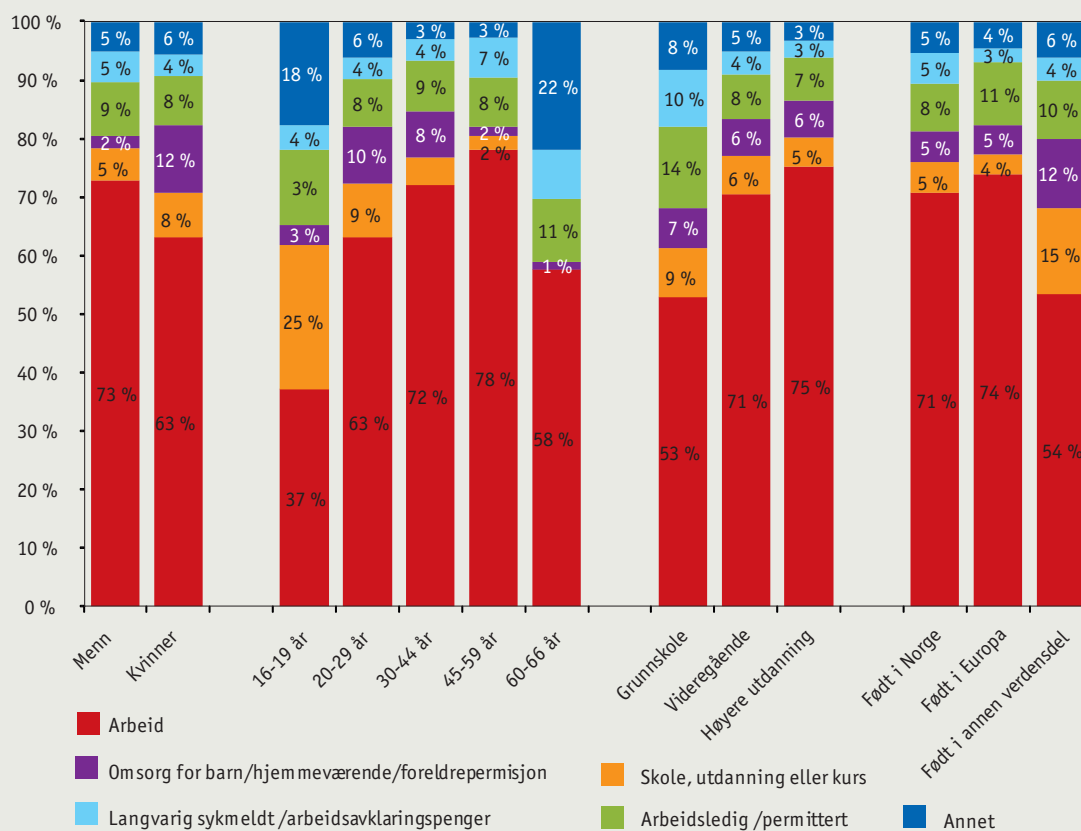
Ni prosent av de tidligere arbeidssøkerne er på nytt arbeidsledige, og ytterligere fem prosent er registrert hos NAV som langvarig sykmeldt eller mottakere av arbeidsavklaringspenger (figur 2).

Det er en god del variasjoner i andelen som var i jobb og andre aktiviteter etter kjønn, alder, utdanning og fødeland (se figur 3). Flere menn enn kvinner var i jobb, noe som i hovedsak kan tilskrives at flere kvinner var hjemme på grunn av omsorg for barn. Fem prosent av kvinnene var hjemme i betalt foreldrepermisjon, mens syv prosent var hjemmeverende. Det kan tenkes at for noen av disse kvinnene representerer dette en tilbaketreking fra arbeidsmarkedet, at de har gitt opp å søke arbeid i alle fall for en periode. Dette er en form for tilpasning til arbeidsmarkedet som i mindre grad oppleves som et sosialt akseptert alternativ for menn. Andelen i jobb var lavest for ungdom under 20 år, mye fordi en av fire av disse var i utdanning. Også blant unge mellom 20 og 29 år var det en viss overgang til utdanning. Blant de under 20 år var det også 18 prosent i kategoriene «annet». En liten andel av disse avtjener verneplikt, mens resten ser ut til å være i en uavklart situasjon.

Andelen i arbeid stiger med alder, med unntak for aldersgruppen 60 til 66 år. Som for den yngste aldersgruppen er det blant de eldste en stor «annet»-gruppe, men for denne aldersgruppen er dette i all hovedsak personer som har gått av med førtids- eller alderspensjon.

Figur 3:

Tidligere arbeidssøkeres hovedaktivitet sist uke, etter utvalgte kjennetegn. 2011. Prosent.

KILDE: NAV

De som kun har grunnskoleutdanning er i betydelig lavere grad i arbeid, og har i størst grad på nytt en relasjon til NAV, enten som arbeidsledige eller langtidssyke. Bare litt i overkant av halvparten av personene som er født i en annen verdensdel enn Europa, er i arbeid, men dette skyldes i hovedsak at de i større grad er i utdanning eller har omsorg for barn.

Fem prosent av de som har arbeid som hovedaktivitet er selvstendig næringsdrivende, og ytterligere fem prosent kombinerer et arbeidstakerforhold med å være selvstendig næringsdrivende. De som arbeider som selvstendige, fanges ikke opp av den registerbaserte statistikken, og fører derfor til at andelen som går over i arbeid etter en arbeidssøkerperiode underestimeres i overgangsstatistikken, men det gjelder altså en liten andel.

I resten av artikkelen skal vi undersøke nærmere arbeidsforholdet til de som har arbeid som hovedaktivitet.

KJØNNSDELTE NÆRINGER

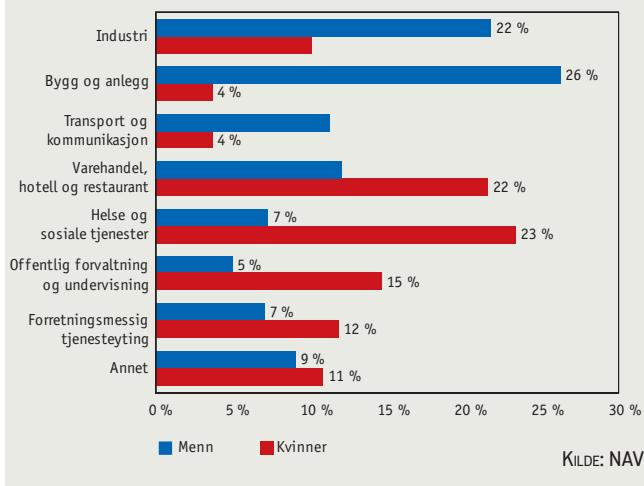
Arbeidsmarkedet i Norge er svært kjønnsdelt når det gjelder hvilken næring kvinner og menn jobber i. Det

gjenspeiles også blant de tidligere arbeidssøkerne. Nesten halvparten av mennene har fått jobb innen industri eller bygg og anlegg. Det er få kvinner som har fått jobb i disse næringene. Av kvinnene har 60 prosent fått jobb innen helse og sosiale tjenester, varehandel, hotell og restaurant eller offentlig forvaltning og undervisning.

MIDLERTIDIG TILSETTING UTBRETT

Midlertidig arbeid blir ofte sett på som en inngangsport til arbeidsmarkedet (von Simson 2009). For en arbeidssøker kan en midlertidig ansettelse gi verdifull arbeidserfaring, som i neste omgang kan bedre mulighetene for få fast ansettelse. I Norge er hovedregelen fast ansettelse, men midlertidige arbeidsavtaler kan inngås dersom nærmere bestemte vilkår er oppfylt. Arbeidsdepartementet la i 2010 fram en Stortingsproposisjon for å øke bevisstheten om og presisere regler om bruk av midlertidige ansettelser, med sikte på å redusere ulovlige eller unødige midlertidige ansettelser (Prop. 104 L (2009-2010)).

Figur 4:
Tidligere arbeidssøkere som er i arbeid,
etter næring og kjønn. 2011. Prosent. (n=1724)

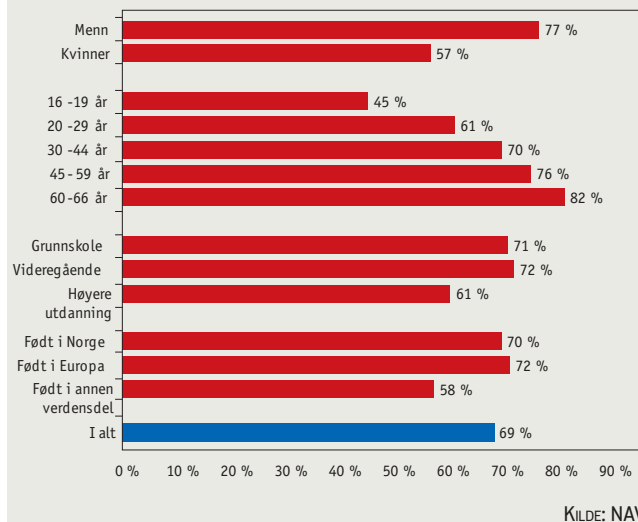
I følge tall fra SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) er 8,5 prosent av alle arbeidstakerne i Norge midlertidig ansatt (3. kvartal 2011).⁴ Andelen har vært relativt stabil det siste tiåret. Andelen midlertidig ansatte er høyest i overnattings- og serveringsvirksomhet, personlig tjenesteyting, helse- og sosialtjenester og undervisning. Det er flest kvinner som har midlertidig ansettelse. Andelen midlertidig ansatte reduseres med økende alder.

Resultatene fra vår undersøkelse viser at midlertidig arbeid er langt mer utbredt blant tidligere arbeidssøkere som er kommet i jobb enn blant alle sysselsatte. Bare syv av ti av de tidligere arbeidssøkerne som hadde arbeid som hovedaktivitet på referansetidspunktet, hadde fått fast arbeid. Menn hadde i større grad enn kvinner fått fast arbeid, og andelen steg med alder. Kjønnsforskjellene er større enn hva man finner for alle sysselsatte i AKU. De med høyere utdanning hadde i mindre grad enn de uten utdanning utover videregående skole fått fast arbeid, og det samme gjaldt personer som var født i en annen verdensdel enn Europa sammenlignet med de som er født i Norge eller andre land i Europa. Andelen i fast arbeid totalt har gått noe opp siden i fjor, men ser ut til å ha gått litt ned blant unge under 30 år og opp i den eldste aldersgruppen.

At andelen i midlertidige ansettelser er så mye høyere for de tidligere arbeidssøkerne enn for alle sysselsatte, viser at for mange går veien inn i eller tilbake til arbeidsmarkedet via midlertidig ansettelser, noe som også gjør dem mer sårbare for på nytt å oppleve arbeidsledighet.

Hvorvidt de tidligere arbeidssøkerne har fått en fast eller midlertidig tilsetning varierer mye med hvilken næring de er ansatt i (figur 6). 85 prosent av tidligere

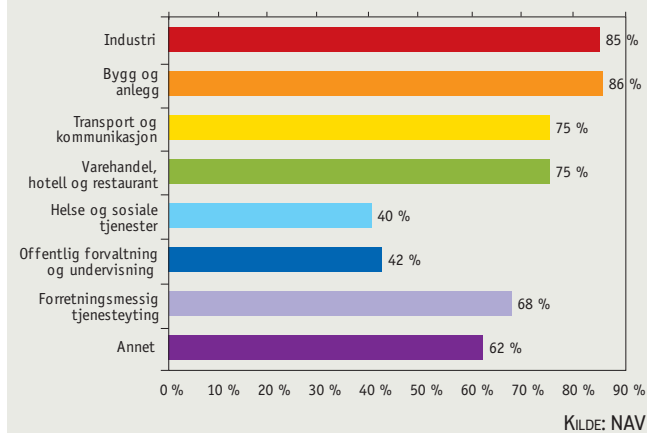
Figur 5:
Andel som har fast stilling blant tidligere arbeidssøkere som har arbeid som hovedaktivitet, etter utvalgte kjennetegn. 2011. Prosent.

arbeidssøkere som er ansatt i industri eller bygge- og anleggsnæringen har fått fast arbeid. I den andre enden finner vi helse- og sosiale tjenester, hvor bare fire av ti har fast arbeid, dernest offentlig forvaltning og undervisning. Disse næringene er kvinnedominerte, noe som langt på vei forklarer den store kjønnsforskjellen vi observerer i figur 5.

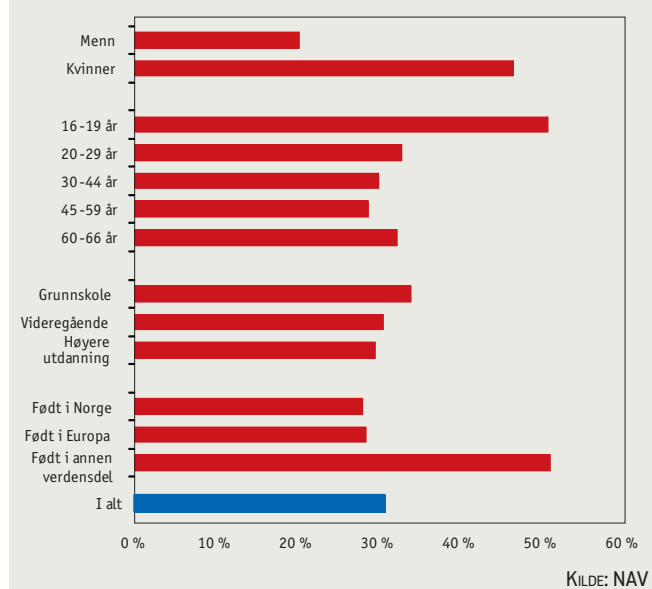
Graden av midlertidig ansettelse varierer ikke like mye med næring for alle ansatte. For eksempel er det bare 11 prosent av alle ansatte i helse- og sosialtjenester generelt som er midlertidig ansatt. Det tyder på at det særlig er nyansatte innen disse næringene som er midlertidig ansatt.

Figur 6:
Andel som har fast stilling blant tidligere arbeidssøkere som har arbeid som hovedaktivitet, etter næring. 2011. Prosent.

⁴ <http://www.ssb.no/emner/06/01/aku/tab-2011-11-02-17.html>

Figur 7:
Andel som jobber deltid blant tidligere arbeidssøkere som har arbeid som hovedaktivitet, etter utvalgte kjennetegn. 2011. Prosent.

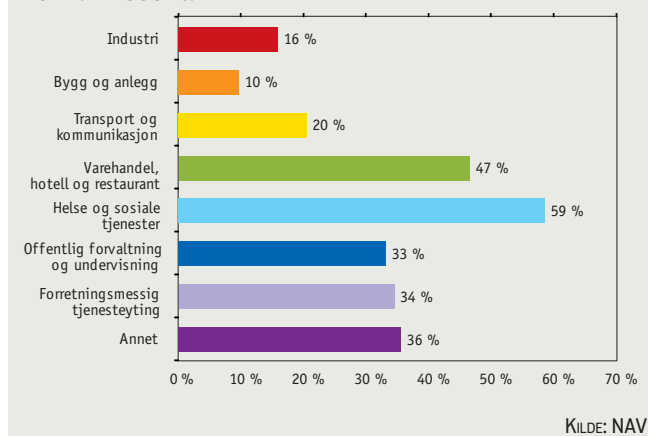
LANGT FLERE KVINNER ENN MENN JOBBER DELTID

I vår undersøkelse har vi også spurt de tidligere arbeidssøkerne om de jobber deltid eller heltid, og om de som jobber deltid ønsker å jobbe mer enn de gjør i dag. Ufrivillig deltid har i den senere tid vært gjenstand for mye debatt og er blant annet behandlet i Stortingsmelding nr 29 (2010-2011) «Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv». Her påpekes det at deltid er noe mange arbeidstakere ønsker selv, blant annet for å kunne tilpasse arbeidsmengden til andre plikter og ønsker, eller til sin egen arbeidsevne og helse. Oppmerksomheten rettes likevel mest mot de problematiske sidene ved deltidsarbeid. I kapitlet «Krafttak mot ufrivillig deltid» heter det:

«Mange deltidstilsette ønskjer likevel å arbeide heiltid eller å arbeide meir enn avtalt utan at de får høve til det. Ufrivillig deltid er ei form for arbeidsløyse. Samtidig har ufrivillig deltid ein viktig kjønnsdimensjon, idet dei aller fleste som arbeider ufrivillig deltid er kvinner». (s. 343).

Fra årets undersøkelse ser vi at 31 prosent av de som har arbeid som hovedaktivitet jobber deltid totalt. 24 prosent jobber lang deltid (20-36 timer per uke), mens 7 prosent jobber kort deltid. Når vi sammenlikner disse hovedtallene med fjorårets undersøkelse, ser vi at det knapt er noen endring i omfanget av deltidsarbeid for de som går fra en arbeidssøkerperiode og over i arbeid.

Figur 8:
Andel som jobber deltid blant tidligere arbeidssøkere som har arbeid som hovedaktivitet, etter næring. 2011. Prosent.

En klar tendens når det gjelder omfang av deltidsarbeid, er de store kjønnsforskjellene. Blant menn har 20 prosent kommet i deltidsstilling, mens andelen for kvinner er over dobbelt så høy, 47 prosent. Tilsvarende tall for i fjor var 19 prosent for menn og 50 prosent for kvinner.

Vi ser videre at det er små forskjeller i omfanget av deltid når vi sammenlikner tidligere arbeidssøkere født i Norge med de som er født i Europa forøvrig. I begge disse gruppene jobber 28 prosent deltid. For personer født utenfor Europa er deltidsstillinger mer utbredt – her er andelen 51 prosent. Ser vi på utdannelsesnivå, er det kun mindre forskjeller. Det er små forskjeller også når det gjelder alder, med unntak for den aller yngste gruppen. Blant de mellom 16 og 19 år arbeider 51 prosent deltid.

Nesten seks av ti jobber deltid i helsesektoren

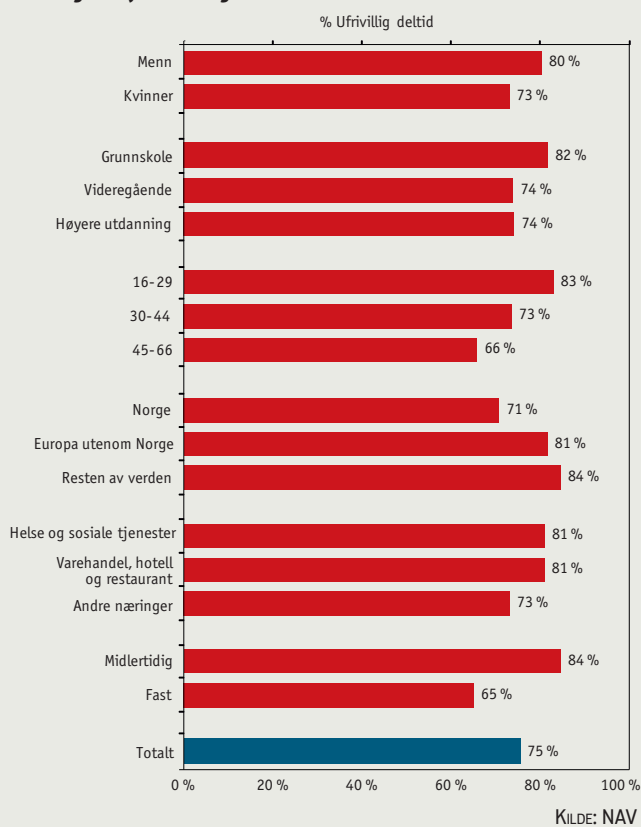
Årets undersøkelse bekrefter at utbredelsen av deltid varierer en god del mellom ulike næringer. Vi finner at deltid er mest utbredt i kvinne-dominerte næringer og mindre utbredt i mannsdominerte. Innen bygg og anlegg jobber er det bare 10 prosent av de tidligere arbeidssøkerne som jobber deltid. Innen industri, samt transport og kommunikasjon er andelen henholdsvis 16 og 20 prosent. I den andre enden har vi helse og sosiale tjenester, hvor 59 prosent jobber i deltidsstilling.

Ufrivillig deltid: Flest kvinner blant de som vil jobbe mer

Som tidligere år har vi kartlagt hvor mange av de som jobber deltid som ønsker å jobbe mer. Slik ufrivillig deltid er en type skjult arbeidsløshet som det er viktig å overvåke omfanget av. Blant de som hadde fått en deltidsjobb, var

Figur 9:

Andel som jobber ufrivillig deltid blant tidligere arbeidssøkere som har arbeid og jobber deltid, etter utvalgte kjennetegn. 2011. Prosent.

det totalt tre av fire som ønsket seg en større stillingsandel.⁵ Tallene viser ingen endring sammenliknet med i fjor.

Våre data indikerer et nivå av ufrivillig deltid som er langt høyere enn det som oppgis i SSBs arbeidskraftundersøkelse fra 2010, som oppgir en undersysseletting på 10 prosent. I denne sammenhengen er det vesentlig at tallene fra SSB er beregnet som andel av alle deltidsysselettede i befolkningen. Vår oppfølgingsundersøkelse er rettet mot en langt snevrere gruppe, bestående av personer som var registrert som arbeidssøkere i 2010. At ufrivillig deltid er vanligere i denne gruppa enn blant yrkesaktive generelt, er ikke unaturlig. Det er kjent at det er forholdsvis få som forblir undersysselettede over lengre tid, og at det er stor gjennomstrømning i denne gruppen. Ifølge en studie er den forventede varigheten som undersysselettede om lag to kvartal (Fevang m.fl. 2004). Dette tilsier at veien mot ønsket arbeidstid skjer skrittvis og at gapet mellom ønsket og avtalt arbeidstid vil avta over tid.

Gap mellom avtalt og ønsket arbeidstid gjelder langt flere kvinner enn menn, ettersom det er flere kvinner som

jobber i reduserte stillinger. Likevel, som figur 8 viser, er fenomenet ufrivillig deltid *relativt sett* mer utbredt hos menn enn hos kvinner. Blant menn er det 80 prosent av de som arbeider deltid som ønsker økt stillingsandel, mens den tilsvarende andelen for kvinner er 73 prosent. Tilsvarende tall fra i fjor var henholdsvis 84 og 72 prosent.

Undersysseletting er et fenomen som er mer utbredt i bestemte næringer, og vi finner igjen mønsteret som gjelder for deltidsarbeid generelt. Undersøkelsen viser at nivået av ufrivilling deltid er på 81 prosent innen helse og sosiale tjenester, varehandel, samt hotell og restaurantnæringen. Andelen for øvrige næringer samlet er 73 prosent.

Videre ser vi at omfanget av undersysseletting er langt større for de i midlertidige stillinger enn for de med fast jobb. Andelen er her på henholdsvis på 84 og 65 prosent. Som nevnt vil overgangen til arbeidslivet skje skrittvis for mange. En midlertidig stilling er gjerne en mellomstasjon, som også ofte innebærer en lavere stillingsprosent enn man ønsker. Forskjellene i undersysseletting blant ulike aldersgrupper kan vi forstå på samme måte: Ufrivillig deltid er mest utbredt blant de yngste og minst utbredt blant de eldste. Personenes ressurser og «forhandlingsmakt» i forhold til å oppnå ønsket stillingsandel vil som regel øke med alder og arbeidserfaring.

HØY UTDANNING GIR RELEVANT JOBB

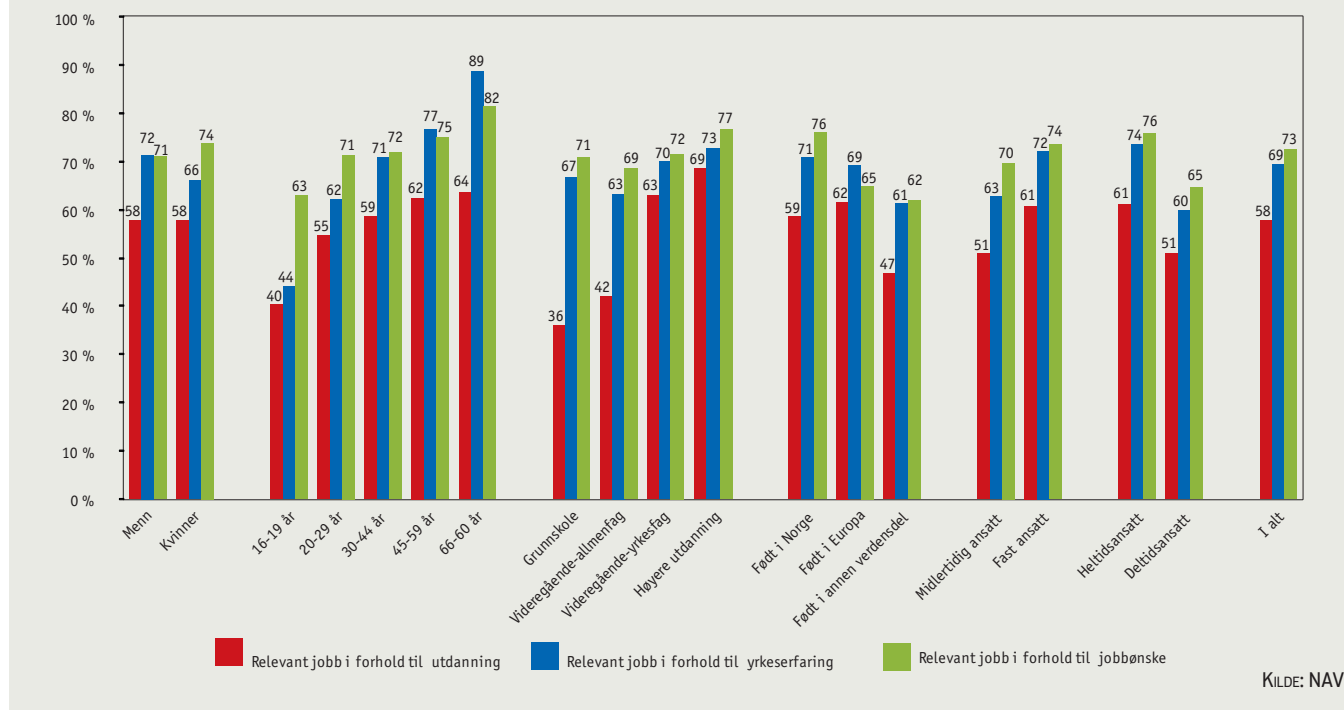
NAV's overgangsstatistikk kan gi svar på hvor mange av de tidligere arbeidssøkerne som har kommet i jobb, men kan ikke si noe om hvorvidt denne jobben er relevant i forhold til utdanningsbakgrunn, tidligere yrkespraksis og jobbønsket de hadde når de søkte jobb. Respondentene av spørreskjemaet er bedt om å vurdere hvor relevant jobben er når det gjelder disse forholdene, på en skala fra 1 (ikke relevant) til 6 (svært relevant). I Figur 10 viser vi hvor store andeler som vurderer arbeidet som relevant, forstått som at de har markert mellom fire og seks på skalaen.

Det er flest – 73 prosent – som oppfatter jobben som relevant i forhold til jobbønsket de hadde. Noe færre har fått en jobb som var relevant i forhold til tidligere yrkeserfaring. Færrest – 58 prosent – oppfatter jobben som relevant i forhold til utdanningen sin. Det er ikke nødvendigvis så veldig problematisk, for mange kan ha utdanning som ligger noe tilbake i tid, men samtidig er det de under 30 år som i minst grad opplever at arbeidet er relevant i forhold til utdanning.

Det er små kjønnsforskjeller i hvorvidt arbeidet er relevant, men en noe høyere andel menn opplever match mellom den jobben de har fått og tidligere yrkeserfaring. Muligheten for å få relevant jobb øker med alder, særlig i forhold til yrkeserfaring. Dette kan tenkes å både henge

⁵ I undersøkelsen kunne man velge å krysse av for om man ønsker heltidsjobb eller om man ønsker flere arbeidstimer, men ikke full tid.

Figur 10:
Andel tidligere arbeidssøkere som oppfatter jobben sin som relevant i forhold til tidligere arbeidserfaring, jobbønske og utdanning, etter utvalgte kjennetegn. 2011.

sammen med at man får økt arbeidserfaring med årene, og dermed har større muligheter til å skaffe seg en relevant jobb når man har blitt arbeidsledig, og at de yngste har mindre tidligere yrkeserfaring å relatere jobben sin til, og kanskje ikke fullført utdanning. De tidligere arbeidssøkerne med utdanning utover videregående skole er gruppen som i høyest grad opplever at de har relevant jobb i forhold til alle tre dimensjonene. Særlig opplever de i større grad enn andre at jobben er relevant i forhold til utdanningen sin. Også tidligere arbeidssøkere med yrkesfaglig videregående utdanning har i stor grad fått relevant arbeid i forhold til utdanningen sin.

Tidligere arbeidssøkere som er født i en annen verdensdel enn Europa har i mindre grad enn andre fått jobb som er relevant i forhold til utdanningen sin, også kontrollert for alder. Norskfødte har i større grad enn personer født i utlandet fått jobb som er i tråd med jobbønsket de hadde når de søkte jobb.

De som har fått faste stillinger har i større grad enn midlertidig ansatte fått relevant jobb, og det samme gjelder personer med heltidsstilling i forhold til personer med deltidsstilling. Igjen tegner det seg et bilde av at selv om de fleste av de tidligere arbeidssøkerne har fått arbeid, og et relevant arbeid, så er det en undergruppe som riktignok er i arbeid, men som er undersysselsatt, i midlertidige stillinger og ikke i like stor grad har funnet relevant arbeid. Det ville være interessant å studere denne gruppen

nærmere over tid, for å undersøke om dette er en midlertidig situasjon, der de finner bedre tilpassinger etter noen tid, eller om dette også er en gruppe som har lettere for å oppleve ledighet på nytt.

REFERANSER

Fevang, E. m. fl. «Undersysselsatte i Norge. Hvem, hvorfor og hvor lenge?» Frischsenteret, Rapport nr 7/ 2004.

Grambo, Anne-Cathrine og Sigrud Myklebø (2010). «Tidligere NAV-brukere – hva gjør de nå?» *Arbeid og velferd* nr. 4/2010.

Stortingsmelding nr 29 (2010-2011) Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv 2010-2011. Arbeidsdepartementet.

Stortingsproposisjon 104 L (2009-2010) Endringer i arbeidsmiljøloven (midlertidig ansettelse mv.) Arbeidsdepartementet.

von Simson, Kristine (2009). «Kan vikarbyrårarbeid være et springbrett til arbeidsmarkedet for ikke-vestlige innvandrere?» *Søkelys på arbeidsmarkedet* 26 (3): 341-351.